

УДК [930.1+341.218](477)"1917/1921"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2025.160.14>

Антон ТИМКІВ, магістр

e-mail: nonameartist7@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЇ "КОРЕНІВ" УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Вступ. Присвячено дослідженню концепцій, що були застосовані діячами й урядами доби Української революції як засіб обґрунтування права на існування Української державності. Проаналізовано, як усі державні утворення використовували історичні наративи, символи та термінологію для утвердження своєї легітимності. Особливу увагу приділено концепціям "Русі" та "козацького міфу", що відігравали ключову роль у формуванні національної ідентичності.

Розглянуто роль символів, зокрема тризубу, термінології та їхньої інтерпретації. Також порушено питання візуальної репрезентації Гетьманату й УНР: проєкти гербів, прапорів, печатки, використання історичних постатей, гетьманів і формування національного пантеону.

Методи дослідження. Методологічною основою статті є принцип історизму, історико-порівняльний, історико-типологічний та історико-системний методи. Використано міждисциплінарний підхід, стилістичний та іконологічний аналіз для дослідження візуальних джерел і символіки.

Результати. Проаналізовано використання історичних наративів, символів і термінології всіма державними утвореннями періоду Української Революції. Значну увагу приділено концепціям "Русі" та "козацького міфу". Розглянуто проєкти гербів, прапорів, печатки, з'ясовано роль історичних постатей гетьманів і створення національного пантеону.

Висновки. З'ясовано, що попри суперечності та конфлікти, усі державні утворення прагнули легітимізації України, використовуючи надбання минулого різних періодів для досягнення спільної мети утвердження української державності.

Ключові слова: УЦР, УНР, Українська Держава, Скоропадський, Грушевський, козацький міф, Русь, Гетьманщина, "Історія Русів".

Вступ

Після Лютневої революції та початку розпаду Російської імперії перед Україною відкрився "вікно можливостей" для утвердження власної державності. Володимир Винниченко зазначав: "Бути українцем – значить бути постійно в стані доказування свого права на існування". Україна опинилася перед викликом довести свою легітимність як самостійний політичний суб'єкт.

Актуальною в цьому контексті є концепція поділу націй на "історичні" та "неісторичні", що була сформульована Геґелем і згодом адаптована різними мислителями (Палько, 2012, с. 263). За Ф. Енгельсом, "неісторичні народи" – це етноси, що не змогли зберегти державну тяглість і перебували під владою європейських династій (Степико, 2011, с. 14). Україна, на думку Енгельса, є характерним прикладом цього явища, оскільки, попри наявність державних утворень, вони не мали безперервної традиції, що "дожила" б до XIX ст.

Дослідження культурно-мистецької політики Української Народної Республіки (УНР; Українська Центральна Рада – УЦР; Директорія) й Української Держави Павла Скоропадського засвідчує їхню спільну тенденцію до пошуку історичної легітимзації. З початком революції в публічному просторі активізувалося обговорення історичних наративів, що слугували основою для утвердження легітимності державних інституцій. Важливим аспектом стало осмислення історичної спадкоємності, яку різні уряди трактували по-своєму.

Мета пропонованої публікації – проаналізувати концепції історичної спадщини, що використовували уряди доби Української Революції для обґрунтування права на державність, та дослідити їхні вияви у символіці й політичному дискурсі.

- дослідити використання образу Русі як легендарної основи української державності в ідеології УНР та з'ясувати роль М. Грушевського у впровадженні відповідної символіки;

- порівняти підходи УНР та Гетьманату Павла Скоропадського до використання "козацького міфу", дослідивши його трансформацію від романтично-егалітарного до елітарно-державницького наративу;

- вивчити візуальну репрезентацію державної ідеології через аналіз проєктів державних гербів і печаток авторства Георгія Нарбута та інших митців періоду Української Держави.

Методи

Методологічну основу статті становлять принципи історизму та об'єктивності. Застосовано комплекс спеціально-історичних методів: *історико-порівняльний* для зіставлення підходів УНР і Гетьманату до використання минулого; *історико-типологічний* для класифікації ключових історичних концептів ("Русь", "козацтво"); *історико-системний* для розгляду процесу націєтворення як цілісної системи. Ключовим для вивчення візуальних джерел (проєктів гербів, печаток) та їх символічного навантаження став *іконологічний аналіз*.

Результати

УНР зверталася до історії через два основні концепти: легендарний (Русь) і романтичний (козацький міф). У своїй багатотомній праці "Історія України-Руси" Михайло Грушевський позиціонував Русь як початок української державності. Ця ідея набула популярності наприкінці XIX – початку XX ст., що підтверджується, зокрема, працею М. Аркаса "Історія України-Руси". Однак поняття "Україна" суттєво відрізняється від терміна "Русь", що спричинило конкуренцію за історичну спадщину між українським і російським національними проєктами. Е. Сміт наголошував "Колективні назви мають важливе значення для етнічного і національного самовизначення", а відсутність назви може свідчити про брак "національного існування" як такого" (Сміт, 2010, с. 58). УНР прагнула довести, що Русь є першоджерелом української державності, а Росія – її пізнішим утворенням.

Попри це, в українському революційному дискурсі Русь постає радше як легендарний період, аналогічний Давньому Риму для США (Grossman, n. d.; Kochinyan, 2017). За визначенням братів Грімм, легенда – це "фольклор, що ґрунтується на історичності" (Jasen, 1968). Отже, Русь, попри свою очевидну історичність, через відсутність державної тяглістості, у свідомості діячів УНР сприймалася не як безпосередня політична спадщина, а як історичний міф, що не суперечив тогочасним

демократичним ідеям і слугував міцним опертям для обґрунтування "історичності" української державності.

Одним із важливих аспектів формування української національної ідентичності в добу революції стала символіка, що відсилає до історичної спадщини Русі. Михайло Грушевський відіграв ключову роль у "відкопуванні" та популяризації цих символів, зокрема тризуба – особистого знака Володимира Великого, що став гербом УНР (Грушевський, 1917а, с. 1). Цікаво, що Грушевський спершу пропонував альтернативні, модерністські варіанти герба: золоті літери "У" або "У.Н.Р." за зразком Франції, чи золоті зірочки, що символізували б українські землі. Також він пропонував зобразити плуг як знак "творчої мирної праці в новій Україні" (Грушевський, 1917b, с. 1). Ця ідея базувалася на прагненні створити щось принципово нове, а не відроджувати "старе". Однак Грушевський сам собі суперечив. Територіальний поділ УНР, розроблений Грушевським, спирався на історичні назви, пов'язані з княжою добою, у складі УНР, зокрема, мали бути: Болохівська, Деревська, Дреговицька, Половецька земля (Верстюк та ін., 1997, с. 182). Ці топоніми відсилали до племен й етнічних груп, що існували в середньовічний період, а отже, "відроджували старе" ще старше, ніж символіка Гетьманщини. Ця ж подвійність простежується у випадку з тризубом. Якщо слідувати логіці "неповернення до старого", тризуб навряд чи відповідав би концепції нової держави. Проте для діячів Центральної Ради він не був "старим", а радше віднайденим і тому "сучасним". Русь дійсно була далекою та легендарною, як згаданий давній Рим. Саме "відкриття" тризуба зробило його новим символом: монети Київської Русі з тризубом були знайдені лише наприкінці XVIII ст., а термін "тризуб" уперше вжив історик М. Карамзін у 1815 р. (Завітій, 2021).

Другим головним історичним конструктом УНР був романтичний "козацький міф", що сформувався під впливом "Історії Русів" – містичного історичного тексту початку XIX ст. Як зазначає С. Плохій у книзі "Козацький міф. Історія і націєтворення в епоху імперій" (Плохій, 2019, с. 364), основна ідея "Історії Русів" полягала в "опорі централізованій імперській владі та спробі легітимізувати українську шляхту (старшину) як частину загальноросійської аристократії". Документи, грамоти, універсали, згадані в пам'ятці, мали слугувати доказом шляхетного статусу козацької старшини. Однак текст набув власного життя та інтерпретацій. Якщо сама по собі "Історія Русів" – це аристократична або ж старшинська візія української історії (Плохій, 2019, с. 345), то для Костомарова, Куліша та Шевченка вона уособлювала козацьку егалітарність. Згодом Михайло Драгоманов називав її "першим виявом української ліберальної ідеології", вважаючи, що козацтво було носієм демократичних інституцій і політичних практик (Плохій, 2019, с. 400).

Не усвідомлюючи цього, народна уява створила козаків такими, як їх побачили М. Драгоманов зі співавторами в "Історії Русів". Козаки – це демократична сила, борці за незалежність, захисники волі. І хоча багато із цих уявлень не відповідали історичній реальності, образ козацтва закріпився саме таким, а протистояти йому було марно. УНР, визнавши цей феномен, використала концепцію егалітарного козацтва, хоча й несистематично. Козацька тематика виникла одразу після демократичної революції – стихійно з'явилося "Вільне козацтво". Українська Центральна Рада також упроваджувала козацькі терміни: Грушевський пише у своїх "Споминах" про "магічне слово" універсал, котре "несподівано винесене на поверхню демократичного, селянського, соціалістичного, давало задоволення всім, хто прагнув

демонстрації української суверенності. Се слово ставило на порядок дня спомин української державності колишньої гетьманщини..." (Грушевський, 1988). У згаданому універсалі було утворено Генеральний секретаріат, варіацію кабінету міністрів. У назві якого використано слово "Генеральний", що традиційно асоціювалося з Гетьманщиною. У соціалістично налаштованому суспільстві слово "міністр" сприймалося неприязно, тому нове поняття відповідало революційній ідеології. Нове словосполучення відповідало ідеї "перетопленого і о[чи]щеного в огні нового революційного руху" (Грушевський, 1988). Українізація армії також демонструвала вплив романтизованого сприйняття козацтва. Перший українізований підрозділ отримав назву на честь гетьмана Богдана Хмельницького, у Сімферополі сформували полк імені гетьмана Петра Дорошенка, з'явився "Другий український імені гетьмана Павла Полуботка козацький полк". Також створювали сердюцькі та гайдамацькі частини, а Симон Петлюра очолював "Гайдамацький Кіш Слобідської України". Паралельно набув поширення титул "отаман", що завершилося появою Головного отамана військ і флоту УНР.

Гетьмани, іменами яких називали військові частини, мали виразно романтичний образ. Богдан Хмельницький – лідер повстання, яке, за популярною легендою, спричинило викрадення його дружини. Петро Дорошенко, знаний як "Сонце Руїни", не зміг зберегти єдність Гетьманщини. Павло Полуботок, який очолював Лівобережну Україну в 1722–1724 рр., був ув'язнений і загинув у Соловецькому монастирі. Останній особливо цікавий, адже за "значенням" Полуботка не можна поставити в ряд з цими гетьманами, що ж його вирізняє? Широка згадка в "Історії Русів". У ній він зображений як ідеальний представник української еліти, що виступає перед Петром I з промовою про історичні права українців. Він визнає легітимного монарха, але й просить того про визнання прав свого народу. Під час різноманітних маніфестацій 1917 р. від людей лунали згадки про права українського народу, що були закріплені "з давніх-давен" (Плохій, 2019, с. 202), тобто за підсумками Переяславської ради 1654 р. Оскільки, на відміну від Мазепи, його образ не був заплямований "бунтом", він поставав мучеником за національні права (Плохій, 2019, с. 204). Отже, у суспільстві, Полуботок став "альтернативою" Мазепи для тих, хто уникав його згадок. Відповідно, у 1917 р. його ім'я використали для назви Військового клубу та полку, які невдовзі взяли участь у самостійницькому (можна трактувати як "мазепинському" (Любченко, 2009)) повстанні проти УЦР (Плохій, 2019, с. 208). Зникнення провладної династії, котрій "приносили клятву", означало втрату чинності цих зобов'язань. УЦР і громадськість посилювалися на Переяславську угоду як на основу для вимог автономії: "Ми не просимо нічого більше, ніж раніше було домовлено" (Лозовий, 2015, с. 39–48). У цьому контексті моральний авторитет Полуботка відіграв важливу роль. Його образ трансливався більшістю політичних сил як символ вимог до нового російського уряду про надання Україні автономії. Загалом ідеї "Історії Русів" мали значний вплив на формування політичного дискурсу УНР. У творі наголошувалося на негативному впливі Росії на Україну, що перегукується з публіцистичними творами Володимира Винниченка, зокрема романом "Хочу!" (1915), де російські персонажі зневажливо ставляться до України. Попри усвідомлення шкоди від Росії, діячі УНР, як і автор "Історії Русів", фактично несвідомо продовжували риторичку Полуботка: Україна не відмовляється від союзу з Росією, але вимагає автономії та поваги до своїх прав.

Отже, історична легітимація УНР вибудовувалася на двох рівнях: легендарному спадкоємстві Русі та романтичному образі козацтва. Київську Русь трактували як "давноминулий" період, а її символи, зокрема тризуб, "перевідаходились" на новий лад. Натомість козацький міф поставав як джерело демократичної традиції, що надихала творців УНР.

Тріумфом елітарного варіанту "козацького міфу" став переворот 29 квітня 1918 р. та прихід до влади гетьмана Павла Скоропадського. Це було не лише використання міту, а значною мірою реалізація історичного досвіду, зокрема прямих ідей, викладених в "Історії Русів" (Плохій, 2019, с. 178). 29 квітня 1918 р. перший офіційний документ гетьмана Скоропадського – "Грамота до всього українського народу" – розпочинався словами: "Громадяне України! Всім Вам, козаки..." (Грамота Гетьмана всієї України..., 1918). Відсилання до козацької термінології було традиційним для того часу, але Скоропадський надавав цьому особливого значення. У перший час після перевороту постало "Питання о назвах[ред.] всіх посад, а рівно о переіменованні теперішньої міліції повинно бути вирішено [відповідно до] старінної української термінології" (Протокол засідання Ради..., 1918). Буквально в перші тижні правління 18 травня 1918 р. Ради Міністрів Української Держави видає "Тимчасову постанову про зміну існуючих законів про міліцію і утворення державної варті" (Тимчасова постанова..., 1918). Отже, позбувається "російської" назви правоохоронних органів.

Промовистим документом про ставлення П. Скоропадського до найменувань є Лист Голови Ради Міністрів Української Держави Ф. Лизогуба до Державної канцелярії щодо написів на бланках і печатках міністерств Української Держави. 22 липня 1918 р. документ, написаний через три місяці від захоплення влади, містив зауваження "Пан Гетьман звернув увагу на те щоб на бланках та печатках деяких міністерств є надпись Народне Міністерство. З огляду на те що зараз є тільки Міністерства Української Держави а не народні, прохаю Вашу Вельможність зробити розпорядження щоб наперед як печати так і бланкі були-б з надписью від Української Держави" (Лист Голови..., 1918).

Найменування в цьому випадку слугувало механізмом маркування державної присутності. Центральна Рада також вдавалася до цього, однак її дії мали несистемний характер. Скоропадський, навпаки, прагнув до цілеспрямованого впровадження історичних назв. 16 жовтня 1918 р. він видав "Універсал Ясновельможного пана Гетьмана всієї України та військ козацьких", який фактично проголошував відродження козацького стану (Закон про відновлення українського козацтва, 1918). У козацькому стані було зареєстровано близько 150 тис. сімей, однак це "нове козацтво" не мало тотожності з історичним.

Особливу увагу привертає ст. 14 Універсалу, де зазначено, що "зразки козачого одягу назначаються окремою інструкцією". Отже, одяг ставав елементом ідентичності. Сам Скоропадський ставився до цього скептично, зазначаючи, що "старі люди охоче приставали до козацтва заради шапок і жупанів", а більш свідомі – через романтичні уявлення про минуле" (Савченко, 2008).

Можна згадати й Івана Полтавця-Остряницю – Генерального писаря Української Держави, наближеної до Скоропадського постаті. Скоропадський, проте, вважав, що костюмованість Полтавця є надлишковою. Оскільки гетьман або теж не зумів втекти від маскарадності, або вважав себе "більш свідомим", коли, окрім косметичних змін, ухвалював більш конкретні рішення. "Положенням про генерального бунчукового товариша

ясновельможного пана гетьмана" створюють посаду бунчукового товариша, відповідна назва відома з часів Гетьманщини (Положення про генерального..., 1918). У Скоропадського було два бунчукових товариші, хоча в Гетьманщині їх могло бути багато. Проте основні риси бунчукових товаришів було збережено, вони виконували функції такого ж змісту та корились виключно власнику бунчука, тобто гетьману (Панашенко, 2004). При гетьманові було також 11 гетьманських осавулів: 5 старших і 6 молодших. Вони виконували також різні доручення але загалом військового спрямування (Гай-Нижник, 2010). У Гетьманщині функціонал був схожий, хоча їх було лише два, але поділ на молодших і старших осавулів також звідти (Кононенко, 2010; Панашенко, 1995). Важливою була також роль отаманських структур: у 1917 р. Вільне козацтво обрало Скоропадського почесним отаманом, а в 1918 р. він призначив Ф. Лизогуба Отаманом Ради Міністрів (Наказ Гетьмана..., 1918). Було утворене Київське міське отаманство (Галатир, 2011, с. 332), що відсилає до періоду Гетьманщини, хоча адміністративне значення цього терміна було дещо призабуте (Словник української мови, б. д.), і в популярній уяві це лише військовий термін.

Отже, політика Скоропадського щодо використання козацької термінології та традицій мала символічний і практичний характер. Вона слугувала інструментом формування української державності, водночас відображаючи обмежені можливості відродження козацької системи в умовах початку ХХ ст.

Особливістю Гетьманату є його візуальне представлення, зокрема проект герба Української Держави авторства Георгія Нарбута. Загальновідомим є зображення козака з мушкетом у картуші з тризубом. Однак менше уваги приділяється тому, що герб розміщено у спеціальному "альбомі", де з одного боку представлені герби всіх гетьманів, а з іншого – чоловік із тризубом на щиті.

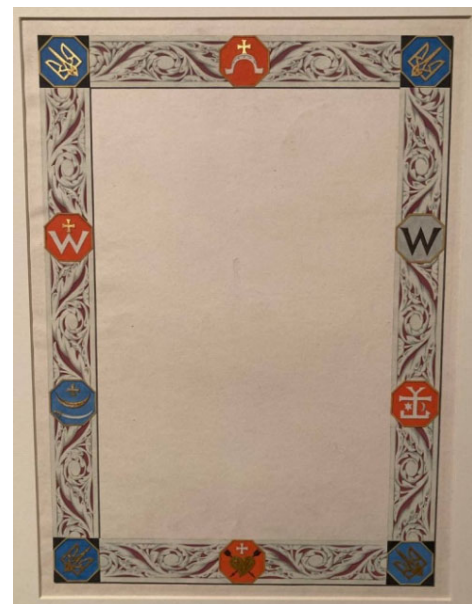

Рис. 1. Нарбут Георгій. Проект Державного Герба України. Декоративна рамка. 1918.

Експозиція Національного художнього музею України в межах виставки "В епіцентрі бурі. Сецесія в Україні" (фото А. Тимківа)

На аркуші з рамкою в чотирьох кутах розміщено тризуб, а по всій рамці рівномірно розташовані шість гербів козацьких гетьманів: Петра Конашевича-Сагайдачного,

Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Петра Дорошенка, Івана Мазепи та Павла Полуботка. Ці гетьмани – своєрідний канон "добрих гетьманів". Згадка про герб Полуботка викликає питання щодо впливу "Історії русів" на Г. Нарбута. Однак в "Історії русів" деякі з цих гетьманів, як Виговський, мають переважно негативну характеристику. Про Дорошенка, наприклад, зазначено: "Народ не втратив свого глузду і добрих звичаїв, він усіма силами віддалявся від лиходійств Дорошенкових" (Історія Русів, 1991, с. 214). Іван Мазепа також постає спірною постаттю: хоча ідеї Мазепи мали підтримку, методи та збройне повстання були неприязно сприйняті, а церковна анафема додавала ще більше суперечностей. Уряд, реагуючи на питання молебня на роковини смерті Мазепи, постановив, що "день пам'яті гетьмана Мазепи, національно-патріотична роль якого в історії України є спірною, національним святом бути не може" (Ковалевська, 2018). У своїх спогадах гетьман також згадував Мазепу досить неоднозначно, відзначаючи, що "в будинку висіли старі портрети гетьманів і політичних діячів, серед яких був і портрет Мазепи, ненависний росіянам" (Скоропадський, 2018).

Окрему увагу варто приділити трьом печаткам, що зустрічаються на деяких документах. Перша з них належить бунчуковому товаришу при Гетьманові всієї України і розміщена на одному з посвідчень, які видавав товариш (Посвідчення, видане Бунчуковим..., 1918). Печатка привертає увагу через специфічне зображення тризуба, який на середньому зубі містить хрест. Це, ймовірно, творчість Георгія Нарбута, хоча прямих підтверджень немає. Перша згадка тризуба з хрестом пов'язана з банкнотою 100 карбованців, дизайн якої також розробив Нарбут. Згодом у статті "Український державний герб", М. Грушевський критикував це рішення, зазначаючи, що додавання хреста було зайвим (Грушевський, 1918). Грушевський, прихильник модерністичних поглядів, віддавав перевагу Кричевському, з яким Нарбут конкурував. Знову тризуб із хрестом з'явиться на прапорі Флоту УНР та Української Держави. Лейтенант Святослав Шрамченко (активний учасник розбудови українського флоту) в одному з багатьох своїх мемуарів подає таку причину появи там "хрестика" "Яко традиція, що походить від того хреста, який був на запорозьких прапорах, під якими вони плавали на чайках Чорним морем у дні далекої славної минувщини" (Шрамченко, 1930, с. 124). Герб із "хрестиком" виявився неочікуваним поєднанням Козацького та Руського в Українському гербі. Наступна печатка належить Гетьманській похідній канцелярії, і хоча її важко атрибуувати Нарбуту (Свідок-тво осавула..., 1918), на ній зображено Архангела Михаїла з тризубом над ним. Вибір цього символу має вагомий значення, оскільки Архангел Михаїл був символом Київського Воеводства та Києва в часи Російської Імперії. Грушевський і його коло критично ставилися до використання цього символу, пов'язуючи його з Росією та Польщею (Грушевський, 1917). У статті Нарбута та Модзалевського вони також відкидали використання Архангела як герба України, хоча пряме заперечення щодо його використання в державних установах не було (Модзалевський, & Нарбут, 1918, с. 119). Урешті, не вдалося встановити авторство "Державної печатки гетьмана Павла Скоропадського" (Заповіт Гетьмана..., 1918), що зображена на заповіті гетьмана та "Грамоті Українському університету в Кам'янці-Подільському". Печатка містить герб Скоропадських у гетьманській шапці з тризубом під ним. У державному архіві Хмельницької обл. зберігається грамота, оформлена художником

Шершніним (Вітальна Грамота..., 1918), але ймовірно, він не є автором печатки через відмінності в стилістичному оформленні. У будь-якому разі, Нарбут й анонімні автори цих печаток були під впливом загального дискурсу про "Козацький міт", і домінувала версія, що підкреслювала егалітарний, або "унрівський" підхід, навіть попри те, що проєкт був створений для гетьмана Скоропадського.

М. Драгоманов зазначав, що автор "Історії русів" був великим політичним патріотом "Малоросійського Отечества", автономістом, але не сепаратистом, та більше прагнув ідеалізувати порядок козацької "Малоросії", вважаючи, що конституційна Росія стане її продовженням. У "Грамоті про федерацію" Скоропадський обґрунтовує місце України в новій Всеросійській Федерації, надаючи їй одне з провідних місць, оскільки вона була джерелом порядку та законності в країні. Ідеї, висловлені в цьому документі, нагадують погляди "Історії русів", де Україна, хоч і є автономією, постає як "старший брат" у відносинах із Московією (Плохій, 2019, с. 178). Під час урочистого в'їзду Директорії УНР до Києва було поставлено вітальну виставу "Гетьман Дорошенко". Для членів Директорії Дорошенко був трагічною постаттю, який через прагнення підписати угоду про протекторат з іншою державою призвів до розколу в українському суспільстві. Не може не пригадати ситуацію з Гетьманом Павлом Скоропадським, що також стикався з подібними проблемами.

Дискусія і висновки

У підсумку можна зробити висновок, що, незважаючи на відмінності між республікою та гетьманатом, егалітарними й елітарними концепціями, УНР і Українська Держава не були взаємовиключними. Обидві сторони прагнули подолати бездержавність і знайти шляхи для демонстрації історичної значущості українського народу та його держави, хоча й тлумачили минуле по-різному. Якщо символ чи назва не суперечили основним принципам лідерів, вони зберігались. Генеральний суд, заснований ще Центральною Радою в 1917 р., наприклад, залишився при Скоропадському. 2 червня 1918 р. Рада Міністрів Української Держави видала постанову щодо змін до статей закону УЦР, однак сама ідея козацької спадщини залишалася (Постанова Ради Міністрів..., 1918). Для Скоропадського минуле було "живим досвідом", який він прагнув відродити, а для УНР – це був "давноминутий" і легендарний час. УНР використовувала у своїй історіографії тільки окремі легендарні або трагічні постаті, як Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко, Павло Полуботок. Усі вони символізують трагічність, романтизацію історії та служать своєрідною індульгенцією для інших вчинків цих осіб. Крім того, ці постаті були згадані в тексті "Історії русів", що містить багато історичних неточностей, вигадок і навіть брехні, але цей текст мав значний вплив на народні уявлення про історію, незважаючи на скепсис науковців.

Список використаних джерел

- Вітальна грамота гетьмана України П. Скоропадського [Фотокопія документа]. (1918). Державний архів Хмельницької області. <https://dahmo.gov.ua/news.php?new=848>
- Верстюк В. Ф. та ін. (Упорядн.). (1997). *Українська центральна рада: Документи і матеріали: Т. 2. 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 2018 р.* Наукова думка.
- Гай-Нижник, П. П. (2010). Особисті ад'ютанти й секретарі П. Скоропадського (до історії функціонування Головної квартири гетьмана України). *Український історичний журнал*, 6, 106–126.
- Галатир, В. В. (2011). Становлення та функції місцевих органів державної влади на Правобережній Україні у період Гетьманату П. Скоропадського. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*, 4, 332–333.
- Грамота Гетьмана всієї України Павла Скоропадського "До Всього Українського Народу". (1918). Ф. 4000 (Оп. 1, Спр. 16, Арк. 35),

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Грушевський, М. С. (1917а, 3 вересня). Державний герб України. *Народна воля*, 1, 1.

Грушевський, М. С. (1917b, 3 вересня). Про гербові знаки України. *Народна воля*, 101, 1.

Грушевський, М. С. (1918, 28 лютого). Український Державний герб. *Народна воля*, 19, 1.

Грушевський, М. С. (1988). Спомини (С. Білоконь, Публ. та прим.). Київ, (7), 5–20.

Завітій, Б. (2021, 21 лютого). *Українські державні герби: феномен тризуба*. Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/29515084.html>

Закон про відновлення українського козацтва. (1918). Ф. 905 (Оп. 2, Спр. 1387, Арк. 32 зв.), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Заповіт Гетьмана всієї України Павла Скоропадського. (1918). Ф. 3766, (Оп. 3, Спр. 10, Арк. 3), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Історія Русів. (1991). (І. Драч, Пер.). Радянський письменник.

Ковалевська, О. (2018, 5 жовтня). *Панахида по Мазепі: чому гетьман Скоропадський чинив спротив*. Історична Правда. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/10/5/153094/>

Кононенко, В. П. (2010). Осаул. В *Енциклопедія історії України* (Т. 7). Інститут історії України НАН України. <http://www.history.org.ua/?termin=Osavul>

Лист Голови Ради Міністрів Української Держави Ф. Лизогуба до Державної канцелярії щодо написів на бланках і печатках міністерств Української Держави. (1918). Ф. 1064 (Оп. 1, Спр. 32, Арк. 184), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Лозовий, В. (2015). Українська інтерпретація Переяславського договору як чинник легітимізації національного державотворення в період революції (1917 р.). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 1, 39–48. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzpiend_2015_1_7

Любченко, В. Б. (2009). Мазепинство. В *Енциклопедія історії України* (Т. 6). Інститут історії України НАН України. <http://www.history.org.ua/?termin=Mazepynstvo>

Модзалевський, В., & Нарбут, Г. (1918). До питання про державний герб України. *Наше минуле*, (1), 119–128.

Наказ Гетьмана всієї України Павла Скоропадського про призначення Отаманом Ради Міністрів Федора Лизогуба та затвердження складу Кабінету Міністрів [Копія]. (1918). Ф. 1216 (Оп. 1, Спр. 16, Арк. 30), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Палько, О. П. (2012). Еволюція концепції "історичних" і "неісторичних" народів у європейській соціалістичній думці. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 1, 263–271.

Панашенко, В. (1995). *Соціальна еліта Гетьманщини (друга половина XVII–XVIII ст.)*. Інститут історії України НАН України.

Панашенко, В. (2004). Бунчукові, військові і значкові товариші в Гетьманщині. В *Істину встановлює суд історії* (Т. 2, с. 150–165). Київський університет.

Плохий, С. (2019). *Козацький міф. Історія і націєтворення в епоху імперії*. Клуб сімейного дозвілля.

Положення про генерального бунчукового товариша ясновельможного пана гетьмана. (1918). (Ф. 1064, Оп. 1, Спр. 15, Арк. 32), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Повіднення, видане Бунчуковим товаришем при Гетьманові всієї України. (1918). Ф. 2090 (Оп. 1, Спр. 294, Арк. 24), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Постанова Ради Міністрів Української Держави про зміну арт. I-го від 2 грудня 1917 року про Генеральний суд. (1918). Ф. 1064 (Оп. 1, Спр. 77, Арк. 1), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Протокол засідання Ради Міністрів Української Держави [Машинопис. Засвідчена копія]. (1918). Ф. 1064 (Оп. 1, Спр. 6, Арк. 29–31), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Савченко, В. А. (2008). *Павло Скоропадський – останній гетьман України*. Фоліо.

Свідцтво осавула І. І. Смольського з печаткою Гетьманської похідної канцелярії. (1918). Ф. 2469 (Оп. 1, Спр. 7, Арк. 8 зв.), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Скоропадський, П. (2018). *Моє дитинство в Україні. Українська культура*, 5/6, 24–29.

Словник української мови. (б. д.). *Отаман*. <http://ukrlit.org/sloynyk/%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%BD>

Сміт, Е. (2010). *Культурні основи нації: ієрархія, завіт та республіка* (П. Тарашук, Пер.). ЕСЕМ Медіа Україна.

Степико, М. Т. (2011). *Українська ідентичність: феномен і засади формування*. НІСД.

Тимчасова постанова Ради Міністрів Української Держави про зміну існуючих законів про міліцію і утворення державної варту. (1918). Ф. 1064 (Оп. 1, Спр. 78, Арк. 1), Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Київ, Україна.

Шрамченко, С. (1930). Піднесення Українського прапора в Чорноморській Флотії. *За державність*, 2, 124.

References

Certificate Issued by the Bunchuk Comrade to the Hetman of All Ukraine. (1918). F. 2090 (Op. 1, Spr. 294, Ark. 24), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Certificate of Osaul I. I. Smolskyi with the Seal of the Hetman's Field Chancellery. (1918). F. 2469 (Op. 1, Spr. 7, Ark. 8v), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Charter of the Hetman of All Ukraine Pavlo Skoropadskyi "To the Entire Ukrainian People". (1918). F. 4000 (Op. 1, Spr. 16, Ark. 35), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Decree of the Hetman of All Ukraine Pavlo Skoropadskyi on the Appointment of Fedir Lyzohub as Otaman of the Council of Ministers and the Approval of the Cabinet of Ministers [Copy]. (1918). F. 1216 (Op. 1, Spr. 16, Ark. 30), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Greeting Charter of the Hetman of Ukraine P. Skoropadskyi [Photocopy of a document]. (1918), State Archive of Khmelnytskyi Region [in Ukrainian]. <https://dahmo.gov.ua/news.php?new=848>

Greeting Charter of the Hetman of Ukraine P. Skoropadskyi [Photocopy of a document]. (1918). State Archive of Khmelnytskyi Region [in Ukrainian]. <https://dahmo.gov.ua/news.php?new=848>

Law on the Restoration of the Ukrainian Cossacks. (1918). F. 905 (Op. 2, Spr. 1387, Ark. 32v), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Letter from the Head of the Council of Ministers of the Ukrainian State F. Lyzohub to the State Chancellery Regarding Inscriptions on Letterheads and Seals of Ministries of the Ukrainian State. (1918). F. 1064 (Op. 1, Spr. 32, Ark. 184), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].

Protocol of the Meeting of the Council of Ministers of the Ukrainian State [Typescript, certified copy]. (1918). F. 1064 (Op. 1, Spr. 6, Ark. 29–31), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Regulation on the General Bunchuk Comrade of His Excellency the Hetman. (1918). F. 1064 (Op. 1, Spr. 15, Ark. 32), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian State on Amending Article I of December 2, 1917, on the General Court. (1918). F. 1064 (Op. 1, Spr. 77, Ark. 1), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Temporary Decree of the Council of Ministers of the Ukrainian State on Amending Existing Laws on the Militia and the Formation of the State Guard. (1918). F. 1064 (Op. 1, Spr. 78, Ark. 1), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Will of the Hetman of All Ukraine Pavlo Skoropadskyi. (1918). F. 3766 (Op. 3, Spr. 10, Ark. 3), Central State Archive of the Supreme Bodies of Power and Administration of Ukraine, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

Hai-Nyzhnyk, P. P. (2010). Personal adjutants and secretaries of P. Skoropadsky (to the history of the functioning of the Hetman of Ukraine's Headquarters). *Ukrainian Historical Journal*, 6, 106–126 [in Ukrainian].

Halatry, V. V. (2011). Formation and functions of local state authorities in Right-Bank Ukraine during the Hetmanate of P. Skoropadsky. *Bulletin of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko: Historical Sciences*, 4, 332–333 [in Ukrainian].

Hrushevskyi, M. S. (1917a, September 3). The State Emblem of Ukraine. *People's will*, 1, 1 [in Ukrainian].

Hrushevskyi, M. S. (1917b, September 3). [On the heraldic symbols of Ukraine. *People's will*, 101, 1 [in Ukrainian].

Hrushevskyi, M. S. (1918, February 28). The Ukrainian State Emblem. *People's will*, 19, 1 [in Ukrainian].

Hrushevskyi, M. S. (1988). *Memoirs* (S. Bilokon, Ed.). Kyiv, 7, 5–20 [in Ukrainian].

Jason, H. (1968). *About the "historical" and "local" legend and their relatives*. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/papers/P3839.html>

Kochinyan, A. (2017, June 24). *Roman ideas, heritage and symbolism in the USA*. The Enlight. <https://enlightngo.org/language/en/post/4172>

Kononenko, V. P. (2010). Osavul. In *Encyclopedia of the History of Ukraine* (Vol. 7). Institute of History of Ukraine, NASU [in Ukrainian]. <http://www.history.org.ua/?termin=Osavul>

Kovalevska, O. (2018, October 5). Memorial service for Mazepa: Why Hetman Skoropadsky resisted. *Istorychna Pravda*. [in Ukrainian]. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/10/5/153094>

Liubchenko, V. B. (2009). Mazepynstvo. In *Encyclopedia of the History of Ukraine* (Vol. 6). Institute of History of Ukraine, NASU [in Ukrainian]. <http://www.history.org.ua/?termin=Mazepynstvo>

Lozovyi, V. (2015). Ukrainian interpretation of the Pereiaslav Agreement as a factor in legitimizing national state-building during the revolution (1917). *Scientific notes to the Institute of Political and Ethnic Studies*. I. F. Kuras NAS of Ukraine, 1, 39–48 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzpiend_2015_1_7

Modzalevskiy, V., & Narbut, H. (1918). On the question of the state emblem of Ukraine. *Our past*, 1, 119–128 [in Ukrainian].

Palko, O. P. (2012). Evolution of the concept of "historical" and "non-historical" peoples in European socialist thought. *Scientific notes to the Institute of Political and Ethnic Studies. I. F. Kuras NAS of Ukraine*, 1, 263–271 [in Ukrainian].

Panashenko, V. (1995). Social elite of the Hetmanate (second half of the 17th–18th centuries). Institute of History of Ukraine, NASU [in Ukrainian].

Panashenko, V. (2004). Bunchuk, military, and insignia comrades in the Hetmanate. In *Truth is established by the court of history* (Vol. 2, pp. 150–165). Kyiv University [in Ukrainian].

Plokhii, S. (2019). Cossack myth: History and nation-building in the age of empires. *Knyzhkovyi Klub "Klub Simeinoho Dozvillia"* [in Ukrainian].

Savchenko, V. A. (2008). Pavlo Skoropadsky – the last Hetman of Ukraine. *Folio* [in Ukrainian].

Shramchenko, S. (1930). Raising the Ukrainian flag in the Black Sea Fleet. *For statehood*, 2, 124 [in Ukrainian].

Skoropadskyi, P. (2018). My childhood in Ukraine. *Ukrainian culture*, 5/6, 24–29 [in Ukrainian].

Dictionary of the Ukrainian Language. (n.d.). Otaman [in Ukrainian]. <http://ukrlit.org/slovnyk/%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%BD>

Smith, A. D. (2010). *Cultural foundations of nations: Hierarchy, covenant, and republic* (P. Tarashchuk, Trans.). ESEM Media Ukraina [in Ukrainian].

Stepyko, M. T. (2011). Ukrainian identity: Phenomenon and principles of formation. *NISS* [in Ukrainian].

Verstyuk V. F. and in. (Ordered). (1997). Ukrainian Central Rada: Documents and materials: Vol. 2. December 10, 1917–April 29, 1918. (1997). *Naukova dumka* [in Ukrainian].

Zavitiy, B. (2021, February 21). Ukrainian state emblems: The phenomenon of the trident. *Radio Svoboda* [in Ukrainian]. <https://www.radiosvoboda.org/a/29515084.html>

Отримано редакцією журналу / Received: 25.03.25
Прорецензовано / Revised: 19.04.25
Схвалено до друку / Accepted: 17.05.25

Anton TYMKIV, Master's Student
e-mail: nonameartist7@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CONCEPTS OF THE "ROOTS" OF UKRAINIAN STATEHOOD DURING THE UKRAINIAN REVOLUTION

Background. This article explores the concepts employed by political actors and governments during the era of the Ukrainian Revolution as a means of legitimizing the existence of Ukrainian statehood. The author analyzes how all state formations utilized historical narratives, symbols, and terminology to affirm their legitimacy. Particular attention is paid to the concepts of "Rus'" and the "Cossack myth," which played a crucial role in shaping national identity.

Methods. The methodological framework of the article is based on the principle of historicism, as well as historical-comparative, historical-typological, and historical-systemic methods. An interdisciplinary approach is applied, including stylistic and iconological analysis, particularly in the study of visual sources and symbolic representations.

Results. The study examines how all state formations during the Ukrainian Revolution employed historical narratives, symbols, and terminology. Special attention is given to the concepts of "Rus'" and the "Cossack myth" as central elements in the construction of national identity. The article also analyzes the role and interpretation of symbols – especially the tryzub (trident)–terminology, and their visual representation in the Hetmanate and the Ukrainian People's Republic. It covers projects of coats of arms, flags, seals, the use of historical figures such as hetmans, and the formation of a national pantheon.

Conclusions. The study concludes that despite internal contradictions and conflicts, all state entities during the revolutionary period strove to legitimize Ukraine's existence by drawing on the legacy of various historical periods to pursue a common goal – the affirmation of Ukrainian statehood.

Keywords: Ukrainian Central Rada, Ukrainian People's Republic, Ukrainian State, Skoropadskyi, Hrushevskyi, Cossack myth, Rus', Hetmanate, History of the Ruthenians.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.